

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
43

ISSN 1211-7250
ISBN 80-86023-36-2

BRNO 2002

NÁLEZY ŽELIEZOVSKÉ SKUPINY NA JIHOVÝCHODNÍ MORAVĚ

FUNDE DER KERAMIK VON ŽELIEZOVCE-TYPUS IN SÜDOSTMÄHREN

Miroslav Vaškových, SM Uherské Hradiště

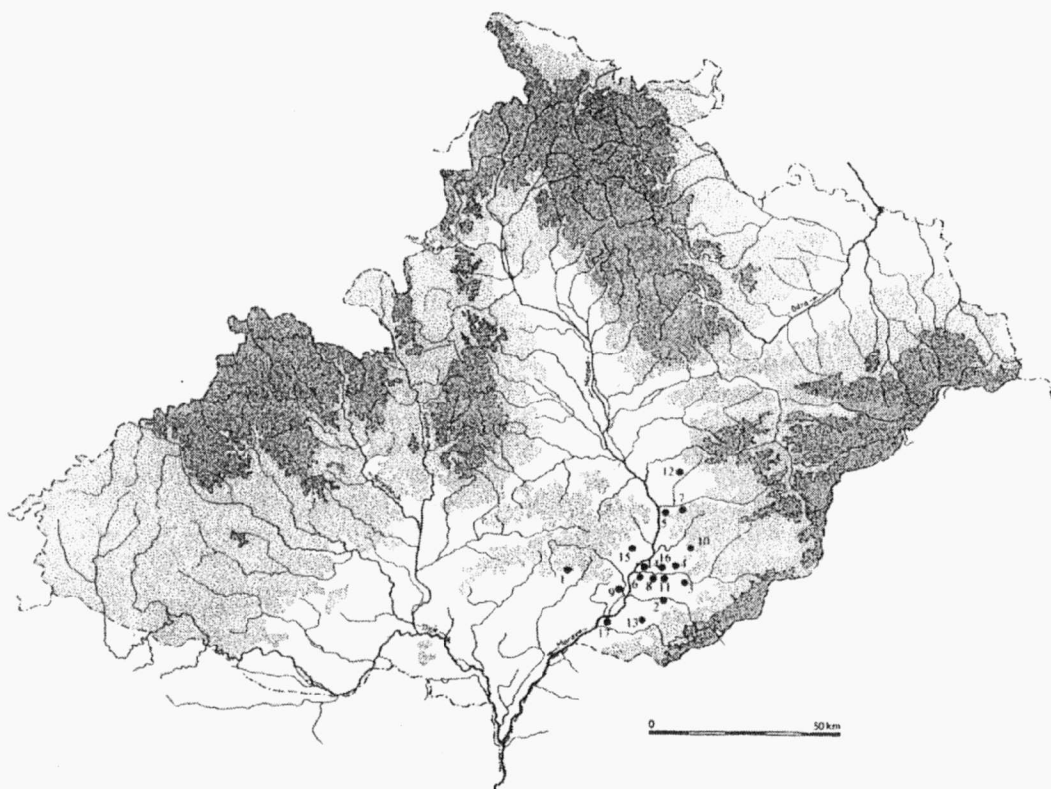
Na úvod bych chtěl uvést, že cílem tohoto příspěvku není zveřejnění veškerého dostupného archeologického materiálu železovské keramiky na sledovaném území ani její podrobné zpracování a periodizace, tak jako tomu bylo učiněno pro Slovensko (Pavúk 1969). Tato situace je dána především stavem výzkumu a poznání kultury s lineární keramikou (dále jen LnK) a železovské skupiny, který není adekvátní ke zkoumaným lokalitám na Slovensku. Pokusil jsem se spíše o charakterizování nálezů železovské keramiky ve zdejším mladolínárním prostředí.

Území jihovýchodní Moravy, jak je chápáno v této práci, je vymezeno na severu Napajedelskou příhrubou, kterou končí Dolnomoravský úval, tvořenou na západě Vnějšími Západními Karpaty (Chřiby, Kyjovská pahorkatina) a Západními Karpaty (Vízovická vrchovina) na východě. Jihovýchodní okraj je vymezen předhůřím Bílých Karpat, na jihu není region nijak výrazněji geograficky vymezen; pomyslnou hranici jsem zvolil přibližně v prostoru Strážnice, v místech, kde je Dolnomoravský úval rozšířen na dvojnásobnou šířku. Z hlediska správního tak zaujímá část současného Zlínského a část Brněnského kraje, dřívější okresy Zlín, Uherské Hradiště a část okresu Hodonín. Od severu k jihu protéká regionem řeka Morava, do které z významnějších vodotečí ústí na levobřeží (od severu) Dřevnice, Olšava, Okluka a Velička, na pravobřeží se jedná spíše o menší vodoteče z území Chřibů, např. Salaška a Dlouhá řeka.

Historie neolitických výzkumů v regionu

Počátky archeologického bádání jsou v oblasti středního Pomoraví a jihovýchodní Moravy vůbec spojeny od 60. let 19. století s úsilím prvních průkopníků z řad inteligence i prostých lidí, kteří stáli nejen u kolébky regionální archeologie, ale i u počátků regionálního muzejnictví. Archeologické badatele lze rozdělit na dvě skupiny. Nejstarší z nich je možné spojit s otázkou centra Velké Moravy, jako například František Příkryl, Julius Jeronym Christin, František Myklík, Moritz Trapp, Martin Kříž, Jan Nevěřil, Antonín Zelnitius aj., kteří v souvislosti s výzkumem Starého Města a jeho okolí odkryli i několik významných pravěkých nalezišť. Tak například výše zmíněný

F. Myklík prozkoumal na Velehradě „zbytky proutěných chat snad ohněm kdysi zničených“ (Myklík 1890, 87), ze kterých pocházel i keramický materiál železovské skupiny (op. cit., 86). Jinou skupinu regionálních badatelů představovali ti, kteří se soustředili na výzkum regionu, ve kterém působili. V okolí Polešovic a Nedakonice prováděl výzkumy P. František Koželuha, v okolí Huštěnovic P. Jakub Hudeček (Hudeček 1935; 1936), Josef Kočič v okolí Uherského Ostrohu, v okolí Uherského Hradiště Karel Hanák (Hanák 1934; 1935; 1937; 1939) a Antoň Horsák (Horsák 1940; 1941; 1942). Na Uherskobrodsku, Kyjovsku a Veselsku prováděl výzkumy Jan Kučera, který jako první na přelomu 19. a 20. století zkoumal neolitická sídliště ve Veletinách, Hradčovicích, Havřicích a Uherském Brodě (např. Kučera 1902; 1908; 1910). Jeho blízkými spolupracovníky byli František Rajchl a Ferdinand Prager. Od počátku 30. let 20. století v regionu jihovýchodní Moravy působil Vilém Hrubý, který kromě výzkumů z období Velké Moravy realizoval i řadu pravěkých výzkumů a v rámci nich i neolitických sídlišť, například Spytihněv, Staré Město, Mikovice, Kunovice, Nedakonice, Ostrožská Nová Ves aj. (Hrubý 1939, 1940, 1941, 1948, 1982). Spolu s výše uvedenými badateli publikovali své výsledky výzkumů především na stránkách Sborníku Velehradského. Od počátku 40. let zkoumal v regionu Jan Pavelčík (Pavelčík Jan 1941; 1942; 1953; 1956) ve Veletinách, Bánově, Uherském Brodě a na jeho práci navázal Jiří Pavelčík, který uskutečnil několik větších výzkumných akcí v Bánově, Uherském Brodě, Těšově, Havřicích, Drslavicích, Hradčovicích, Pašovicích aj. (např. Pavelčík Jiří 1960a; 1960b; 1965; 1970-1971; 1974; 1980; 1993). V rámci výzkumů Slovákého muzea prováděl výzkumy neolitických lokalit i Robert Snášil, z jehož výzkumu v Ostrožské Nové Vsi z roku 1984 pochází mimo jiné i železovská keramika. Z Uherskohradištska pocházejí poslední nález železovské skupiny z Hradčovic (Vaškových 1999, 190-191), další nález kultury s LnK pocházejí z výzkumů Martina Geislera a Jiřího Kohoutka v Havřicích a Uherském Brodě (Geisler – Kohoutek 1998; 2001). Z posledních let máme významné neolitické nálezy ze Zlínska (Malenovice, Racková; Kohoutek – Langová 2000, 105).

Mapa 1. Mapa s vyznačením sídlišť kultury s LnK s přítomností železovské keramiky na jihovýchodní Moravě.

Die Landkarte mit der Bezeichnung der Siedlungen der LBK-Kultur mit der Anwesenheit der Želiezovce – Keramik in dem Region Südostmähren.

Naleziště s přítomností železovské keramiky na jihovýchodní Moravě

Nálezy železovské keramiky na jihovýchodní Moravě známe poměrně dlouho. Jak už bylo uvedeno výše, první nálezy této skupiny v regionu – z Velehradu „Rákoše“, i když tehdy ještě nebyla definována, publikoval F. Myklík (1890). Z ostatních nálezů železovské keramiky byly publikovány pouze některé a nebyla tak známa jejich podoba. Z větší části se jedná o nálezy pocházející ze 30. – 50. let 20. století, ke kterým se většinou ani nedochovaly bližší nálezové údaje. Další nálezy železovského charakteru z regionu byly publikovány až na konci 50. let minulého století Č. Staňou (1960, 27-28), i když autor výzkumu je zařadil do období kultury s LnK. Nálezy železovské keramiky spolu s fragmentem bukovo-horské keramiky, konkrétně z Veletin, publikoval S. Vencel (1961, tab. 24, 25). Zpracováním kultury s lineární keramikou a železovskými nálezy se zabývala dále V. Vráblíková (1968) ve své diplomové práci. Jako poslední byly publikovány některé nálezy autorem tohoto článku (1999, obr. 3, 4;

Vaškových – Pavelčík Jiří 2000, obr. 2:4,5,7,8,10, 11).

V současnosti jsou nálezy železovské keramiky (ať už ojedinelé, nebo více kusů) známy z území jihovýchodní Moravy celkem ze 17 lokalit s kulturou s mladší LnK. Nálezy pocházejí jak z povrchových sběrů, tak i z archeologických výzkumů a počet sídlišť kultury s LnK s výskytem železovské keramiky je na tak malé území početný. Nálezy jsou vždy v doprovodu kultury s mladší LnK (II. stupně) a vzhledem k tomu, že v regionu je doloženo přes 72 sídlišť (jak výzkumem, tak i intenzivním sběrem) kultury s LnK II. stupně, tvoří podíl sídlišť s přítomností železovské keramiky (17 nalezišť) přibližně 24 %. Z celkového rozložení lokalit (mapa 1) je zřejmé, že jejich největší koncentrace je přímo v Poolšaví a ve středním Pomoraví, v podstatě při komunikační ose podél řeky Moravy, Olšavy a v přilehlých údolích podél menších říček. Jedná se o poměrně souvislou síť lokalit. Nejvíce jsou nálezy železovské keramiky doloženy z území mezi Uherským Hradištěm a Uherským Brodem (Uherské Hradiště, Kunovice, Míkovice, Podolí, Veletiny, Hradčovice, Havřice).

Soupis nalezišť s výskytem železovské keramiky na jihovýchodní Moravě (číslo naleziště souhlasí s číslem na mapě – mapa 1):

1. **Bohuslavice** – „U Tvrze“, polykulturní sídliště bylo objeveno už roku 1885, kdy zde byly narušeny početné jámy kultury s LnK (Červinka 1933, 10). Lokalita je v současnosti sledována intenzivními povrchovými sběry posluchačem archeologie FF MU v Brně M. Hložkem. Z nálezů uložených v jeho soukromé sbírce pochází větší množství železovské keramiky (I. i II. stupně) a materiálu mladší LnK, ale i nálezy šáreckého typu (za možnost shlednutí materiálu děkují M. Hložkovi). Z hlediska zastoupení železovské keramiky se jedná zřejmě o nejbohatší naleziště na Moravě, materiál ovšem pochází z povrchových sběrů.
2. **Dolní Němčí** – „Kráčinky“, lokalita zaujímá levobřežní terasu říčky Okluka a byla známa už I. L. Červinkovi (1908, 57). Polykulturní sídliště (paleolit, LnK, lužická kultura) objevil roku 1932 A. Zelnitius. Z povrchových sběrů V. Hrubého z roku 1943 pochází z nálezů keramického materiálu kultury s LnK (inv. č. SF 3710-3711, 4049-4059, 9236, 13541-13544) i stěp se železovskou výzdobou (obr. 6 : 6), Slovácké muzeum UH, inv. č. SF 8710; ve školní sbírce na ZŠ v Dolním Němčí se nacházejí další dva zlomky železovské keramiky (obr. 4:5,9), které pocházejí také z povrchových sběrů, neinventováno. Poslední povrchový průzkum zde provedl J. Pavelčík (1995).
3. **Havříce** – „Nad Stavem“, lokalita se nachází na levobřežní terase řeky Olšavy. Polykulturní lokalitu (neolit, doba bronzová, římské období) objevil už roku 1900 J. Kučera (1910, 54), další sběry zde prováděl roku 1941 Jan Pavelčík, roku 1968 zde provedl Svatopluk Krauze výkop narušených objektů. Z jeho výzkumu pocházejí keramické nálezy mladší LnK (inv. č. 249/1-12/68) (Pavelčík 1960a, 162; 1965a, 27; 1970). V roce 1987 při výkopu plynovodního potrubí prozkoumal J. Pavelčík další, blíže neurčené sídlištní objekty kultury s LnK, ze kterých pocházejí i nálezy keramiky železovské skupiny (obr. 2:3,5). Uloženo v muzeu J. A. Komenského v Uherském Brodě, př. č. 1-39/87.
4. **Hradčovice** – „Újezdy“, lokalita se nachází na pravobřežní terase řeky Olšavy, v místech křížení silnice z Hradčovic do Veletin s místní železniční tratí. Sídlíště objevil už roku 1902 J. Kučera (1902, 83), který provedl i první výkop s nálezy kultury s lineární keramikou. V roce 1939 při stavbě rodinných domů zde byly narušeny objekty vesměs z období kultury s lineární keramikou (Hrubý 1940, 26), z téhož roku pochází i nálezy jediné železovské nádoby, kterou se podařilo celou rekonstruovat (obr. 3:8, inv. č. SF 15048, Slovácké muzeum Uh. Hradiště). Ve výzkumech zde pokračoval dále v letech 1954-1955 Jan Pavelčík a v letech 1959-1964 Jiří Pavelčík (1960b, 29; 1965b, 26), kterým se podařilo prozkoumat mimo jiné i celkem 14 jam z různých období kultury s LnK (např. inv. č. 678, 729, 731-732, 736, 738; uloženo v Muzeu J. A. Komenského v Uh. Brodě) a železovské skupiny (obr. 3:1-7,9). Materiál je uložen i ve Slováckém muzeu v Uh. Hradišti, inv. č. SF 7732, 7733, 7743, 7754, 7752, 7755, 7756, 7761, 7768, 7774. Poslední nálezy kultury s LnK a železovské skupiny pocházejí z roku 1998, kdy zde byly při stavbě rodinných domků opět narušeny blíže neurčitelné objekty obsahující keramický materiál z období kultury s LnK a železovské skupiny (obr. 6:3,4), inv. č. A 243318-243348, Slovácké muzeum Uh. Hradiště.
5. **Kvítkovice** – při stavbě silnice v letech 1934-1935 zde byly narušeny mimo jiné i blíže neurčené objekty kultury s lineární keramikou, které obsahovaly i stěpy keramiky železovské skupiny (obr. 7:1,2), inv. č. SF 7145, SF 7147, Slovácké muzeum Uh. Hradiště.
6. **Kunovice** – z výkopu v trati „Nová čtvrt“ v roce 1936 získal K. Hanák (1937, 34) při výzkumu pohřebiště lidu kultury zvoncovitých pohárů i materiál z jam kultury s LnK (inv. č. SF 2616, 4504-4515, 4523-4525, 4646) i keramický fragment se železovskou výzdobou (obr. 6:2), inv. č. SF 13586, Slovácké muzeum Uh. Hradiště.
7. **Malenovice** – „Mezicestí“, lokalita je situována nad terasou levého břehu řeky Dřevnice. Při záchranném výzkumu vyvolaném budováním horkovodu (Kohoutek J. – Langová J. 2000) se podařilo na polykulturním sídlišti doložit ve dvou objektech s mladší LnK (obj. 524 a 525) i nálezy tří kusů železovské keramiky. Za informaci a shlednutí materiálu děkují J. Langové.
8. **Míkovice** – „Na Drahách“, v roce 1941 zde V. Hrubý a A. Horsák (1942, 70) prozkoumali mimo jiné i objekt kultury s LnK s nálezy keramiky a broušené industrie (inv. č. SF 6384-6387, 9217-9222), pochází odtud i nálezy železovské keramiky (obr. 4:6,8; 7:3), inv. č. SF 13546, Slovácké muzeum Uh. Hradiště.
9. **Ostrožská Nová Ves** – „Padělky“, polykulturní sídliště objevil už v roce 1890 F. Myklík, roku 1941 zde A. Horsák (1941, 90) odhalil blíže neurčené objekty, ze kterých pocházejí i nálezy kultury s LnK (inv. č. SF 8023, 8034, 9126, Slovácké muzeum Uh. Hradiště). V roce 1984 prozkoumal R. Snášil objekty narušené

- rýhou pro vodovodní potrubí. Na polykulturní lokalitě se mu podařilo prozkoumat i jámu, která obsahovala zlomky keramiky mladší LnK a železovskou keramiku (obr. 7:6), př. č. 10/84, Slováké muzeum Uh. Hradiště.
- 10. Pašovice** – „Záhumní“, lokalita se nachází na jižních svazích Vizovických vrchů, jihovýchodně od obce. První sběry zde prováděl už I. L. Červinka (1908, 99) a po něm V. Hrubý. Roku 1994 při výkopu sklepa v domě č. 216 byly narušeny čtyři kotlovité jámy kultury s LnK a železovskou skupinou, jejichž materiál byl částečně smíchán (obr. č. 5), inv. č. A 233521-233581, Slováké muzeum Uh. Hradiště.
- 11. Podolí** – „Druhé díly“ a „Výpusta“, z roku 1939 pochází z výkopu V. Hrubého kromě nálezu kultury s LnK (inv. č. SF 55-57, 380, 388, 8186-8190, 9151-9161) i jeden střep se železovskou výzdobou (obr. 7:7), inv. č. SF 13550, Slováké muzeum Uh. Hradiště.
- 12. Racková** – z trati „Skalka“ pochází ze sídliště s kulturou s LnK i blíž neurčený počet zlomků železovské keramiky (Langová 1995, 103). Poloha této lokality (severní část Zlínka) se nachází mimo vymezenou oblast, přesto však byla zařazena do tohoto seznamu z důvodu stejné kulturní příslušnosti.
- 13. Tasov** – „Pod Radošovem“, z roku 1942 pocházejí ze sběrů J. Nekardy na sídlišti kultury s LnK dva střepy železovské skupiny (obr. 6:1,5, inv. č. SF 4647, 4649), Slováké muzeum Uh. Hradiště.
- 14. Uherské Hradiště** – „Beščeně“, z roku 1933 z výzkumu K. Hanáka, z jámy kultury s LnK (inv. č. SF 2398, 2421, 8041-8043, 8060-8076, 13518-13519, 13531) pocházejí i nálezy železovské skupiny (obr. 4:2; 7:4,5,8), inv. č. SF 13520-13524, Slováké muzeum Uh. Hradiště.
- 15. Velehrad** – „Dolní Rákoš“, kromě výše uvedeného výzkumu F. Myklíka (1890) zde prováděl výzkum roku 1935 i A. Zelnitius, z blíž neurčených jam kultury s LnK (inv. č. SF 4155-4157, 9237-9242) pochází i nález železovské keramiky (obr. 4:1), inv. č. SF 15381, Slováké muzeum Uh. Hradiště.
- 16. Veletiny** – „Losky“, lokalita se nachází na pravobřežní terase nad údolím řeky Olšavy. Neolitické sídliště zde objevil už roku 1900 J. Kučera, který zde provedl i menší výzkum. Další výzkum realizoval v roce 1953 Jan Pavelčík (1953). Podařilo se mu zde prozkoumat z období kultury s LnK tři na sebe vzájemně navazující jámy, které obsahovaly množství keramického materiálu kultury s LnK (obr. 1) a železovské skupiny (Vencel 1961, tab. 24:7,9; 25 : 15-17) a zlomek keramiky bukovohorské

kultury (týž, tab. 24:8), např. inv. č. I, 4-12, 15-21, 27-35, 116, 157-161, 1179-1/68, 1179-22/68, uloženo v Muzeu J. A. Komenského v Uherském Brodě.

- 17. Veselí nad Moravou** – v trati „Náklí“ prozkoumal v roce 1959 Č. Staňa blíž neurčené jámy kultury s LnK, ze kterých pochází i keramický materiál železovské skupiny (Staňa 1960, Tab. 3). Uloženo v muzeu ve Veselí nad Moravou, inv. č. 1199-1/59 – 1199-4/59, 1199-6/59 – 1199-10/59).

Zhodnocení keramického materiálu

I když je vypovídací hodnota většiny keramického materiálu železovské skupiny snížena jeho náleзовými okolnostmi (z větší části se jedná o starší výzkumy bez bližších náleзовých okolností a o povrchový sběr), přesto však je možné jej na základě charakteristického výzdobného stylu a analogií zařadit alespoň rámcově do periodizace železovské skupiny.

Periodizaci železovské skupiny na Slovensku stanovil J. Pavúk (1969), další zpracování lineární a železovské keramiky pak provedl týž autor na základě zhodnocení sídliště ve Štúrově (Pavúk 1994). Na Moravě se chronologickým postavením železovské keramiky zabýval R. Tichý (1974), částečně ve své studii o moravské malované keramice a v rámci Pravěkých dějin Moravy i V. Podborský (1970, 251-252; týž 1993, 95-100). Nejnovější shrnutí náleзов železovské skupiny z Moravy a její postavení v rámci vývoje kultury s LnK podal Z. Čížmář (1998, 120-124).

Keramický materiál železovské skupiny v regionu jihovýchodní Moravy lze rozdělit do dvou stupňů (I. a II.) podle třídění J. Pavúka (1969). Keramika se svou charakteristickou výzdobou pásů při linii, přesekávaných podélnými záseky, se zde prosazuje již ve starší fázi. Prozatím máme málo dokladů zastoupení nejstaršího výzdobného železovského stylu, kdy se jednotlivé čokovité důlky na liniích pod sebou těsně dotýkají, jako například ve Veletinách (obr. 1:3; Vencel 1961, Tab. 24:4) a Hradčovicích (obr. 3:7), jak to vidíme například z území Moravy na keramice z Dětkovic a Určic (Čížmář 1998, obr. 9:13; 11:4), Opavy-Jaktaře (Pavelčík 1994, Ryc. 2:3,7), ze Slovenska na materiálu z Bajče (Pavúk 1969, Abb. 12:2,6,9) nebo Štúrova (týž 1994, Taf. 39:12,14,15,17 atd.), ale i na keramice publikované i z území Polska, např. z Rzeszowa (Kadrow 1990, Ryc. 7:r-s; Ryc 8:y,z) nebo Rakouska z Asparn an der Zaya (Lenneis 1995, Abb. 15:2).

Do I. stupně železovské keramiky je možné zařadit především keramický materiál z Velehradu, publikovaný F. Myklíkem (1890, Tab. III.: 25-27), Veselí nad Moravou (Staňa 1960, Tab. 3), Kunovic

(obr. 6:2), Dolního Němčí (obr. 6:6) a Uherského Hradiště (obr. 7:4,5). Ve všech případech se ještě nejedná o klasický podlouhlý železovský zásek, dvojitě linie jsou přerušeny spíše kratšími oválnými záseky (Pavúk 1994, Abb. 55:30), jak je můžeme vidět například na keramice datované do I. stupně železovské skupiny ve Štúrově (Pavúk 1969, Abb. 16:1,4), na fragmentu z Kuřimi (Čížmář 1998, obr. 11:12) nebo z Mikulova – Turoldu (Košťurík – Stuchlíková 1982, obr. 2:2).

II. stupeň železovské keramiky je reprezentován nálezy z více sídlišť. Jedná se o nálezy s výzdobou provedenou přerušením dvojitých linií úzkým dlouhým zásekem (Pavúk 1994, Abb. 55:33) na materiálu z Veletin (Vencl 1961, tab. 24:9; tab. 25:17), Havřic (obr. 2:3; Vaškových – Pavelčík 2000, obr. 2:10), Hradčovic (obr. 3:3,8), Míkovice, Dolního Němčí (obr. 4:8,9) a Pašovic (obr. 5:4). Dále se ve výzdobě objevuje čočkovitý zásek přes dvojitě linie (Pavúk 1994, Abb. 55:31) – Hradčovice (obr. 3:4,9), Pašovice (obr. 5:2,7), Kvítkovice (obr. 7:1), úzký zásek (Pavúk 1994, Abb. 55:32) na materiálu z Uherského Hradiště, Dolního Němčí a Míkovice (obr. 4:2,5,6), Pašovic (obr. 5:3,5), Hradčovic a Tasova (obr. 6:3, 4, 5), Míkovice a Podolí (obr. 7:3,7) a na zlomku keramiky z Veletin (Vencl 1961, tab. 24:7). Za nejmladší z hlediska chronologie železovské keramiky považují nálezy z Tasova (obr. 6:1), z Ostrožské Nové Vsi (obr. 7:6) a z Malenovic (za shlednutí materiálu děkuji J. Langové) zdobené tzv. T-zásekem přes dvojitě linie (Pavúk 1994, Abb. 55:43), charakteristickým pro stupeň IIb železovské skupiny (Pavúk, op. cit. 149).

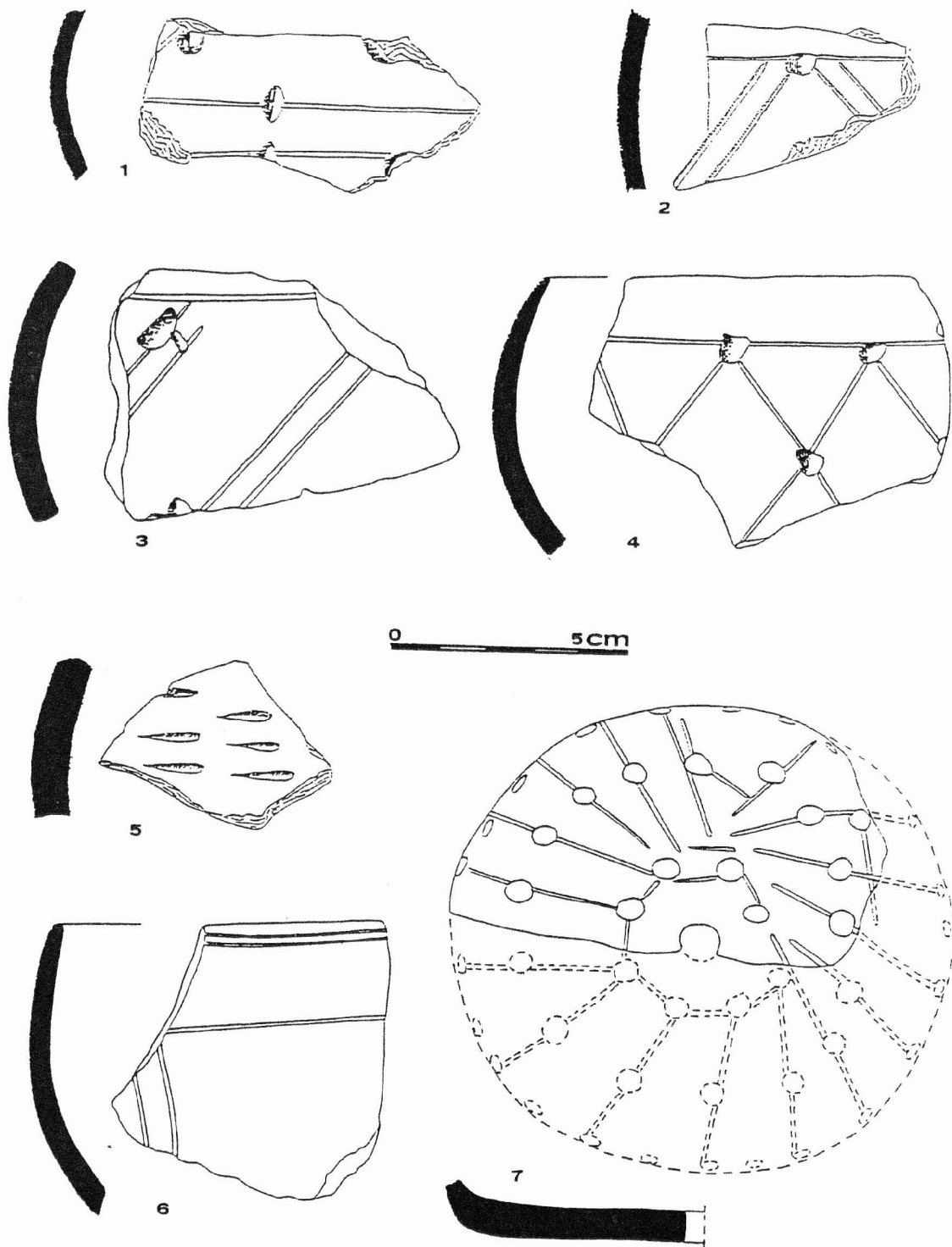
III. stupeň železovské keramiky s charakteristickou dekompozicí ornamentiky prozatím nelze prokazatelně z území jihovýchodní Moravy doložit, i když aplikace samostatných vrypů mimo rytou linii jako jeden z výrazných ornamentačních znaků nejmladšího vývoje III. stupně železovské skupiny (Cheben 2000, 45) lze pozorovat například na fragmentech z Hradčovic (obr. 3:1) a Pašovic (obr. 5:7). V Pašovicích se navíc objevuje na jednom kusu výzdoba (dvojitá linie spíše drobných záseků než vpichů pod okrajem), kterou nelze prokazatelně zařadit ani do výzdobného motivu železovské skupiny, šareckého stupně nebo vypíchané keramiky. Jedná se však vysloveně o ojedinělé zlomky s aplikací mladoželezovské výzdoby a otázka přítomnosti železovské keramiky III. stupně je spíše hypotézou.

Všechny výše uvedené nálezy, ať už z objektů, nebo ze systematických povrchových sběrů, jsou v doprovodu keramiky kultury s LnK II. stupně. Nejpočetněji byl mladolineární materiál, navíc s rytými liniemi a notami vyplněnými smolnou pastou, jako doprovodná složka železovské keramiky zastoupen v objektech ve Veletinách

a v Hradčovicích (Vencl 1961, tab. 24, tab. 25; obr. 1; 2). Obecně lze konstatovat, že pro nálezy železovské keramiky z území jihovýchodní Moravy je charakteristická výzdoba oběžných, šikmých, obloukovitých i lomených dvojitých i trojitých linií přerušovaných příčným zásekem na zlomcích převážně z tenkostěnných polokulovitých nádob. Provedením výzdoby se nálezy zařazené do II. stupně železovské skupiny na jihovýchodní Moravě blíží náležům z Mikulova – Turoldu (Košťurík – Stuchlíková 1982, obr. 2:1,13; 3:1,3; 5:14, za možnost práce s materiálem děkuji O. Šedovi) z Přáslavic – Kocourovce (Horáková – Kalábek – Peška 1997, T. 1:1; T. 5:3; T. 7:6,9; T. 10:2), Bořitova (Čížmář 1998, obr. 7:9), z území Slovenska zřejmě náležům z Milanovic (Pavúk 1969, Abb. 18), avšak na rozdíl od obou jmenovaných souborů se mně ve sledovaném regionu nepodařilo doložit jako výzdobný prvek rytou vlnovku, na keramice chybí i malování. Myslím si však, že materiál z území Moravy vůbec působí na rozdíl od nálezů ze Slovenska z hlediska výzdoby jednodušším provedením. Z ostatních území, kde jsou rozšířeny nálezy železovské skupiny, lze analogicky přiřadit také nálezy z území Polska, například ze Strachowa (Kulczycka-Leciejewiczowa 1997, Ryc. 16:7; 47:6), Złoty (Kulczycka-Leciejewiczowa 1979, Ryc. 21:6), Rzeszowa (Kadrow 1990, Ryc. 9:k-n, p; Ryc. 14:d, i), z území Rakouska například s nálezy publikovanými E. Lenneis z Burgenlandu z Enzersdorfu, Grosshöfleinu nebo Eisenstadtu (1979, Tafel 1).

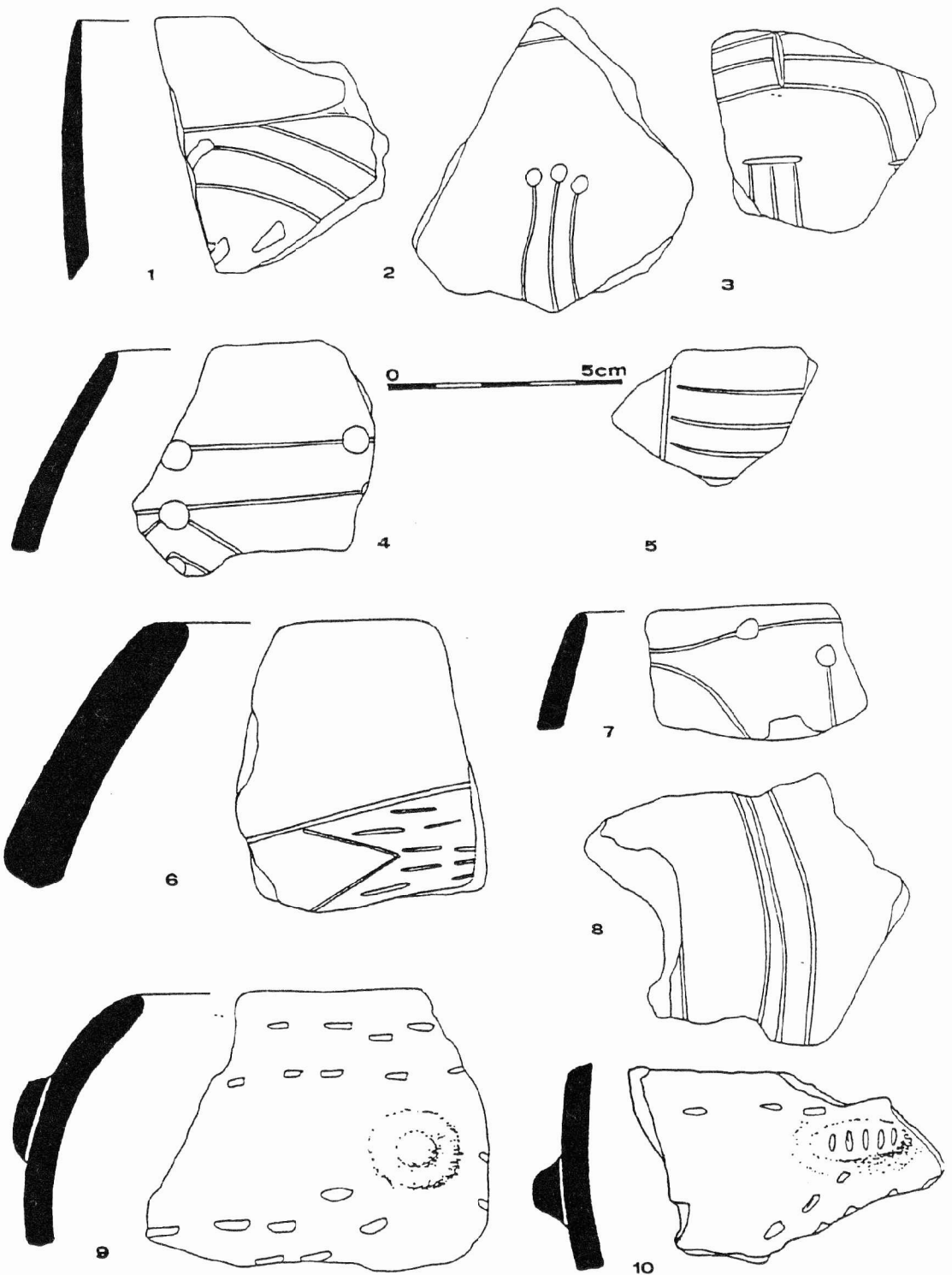
Závěrečné zhodnocení

Železovská skupina vyrostla na bázi kultury s mladší lineární keramikou a na jihozápadním Slovensku, v Karpatské kotlině a pravděpodobně i v jižním Polsku vystřídala kulturu s mladší LnK (Pavúk – Šiška 1971, 330). Z území jihovýchodní Moravy máme doloženy nálezy železovské keramiky celkem na 17 sídlišťích s kulturou s mladší LnK. Jedná se převážně o nálezy z povrchových sběrů, ale i o nálezy z kulturních vrstev a objektů (Velehrad, Veletiny, Hradčovice, Malenovice). Nálezy patřící do I. stupně železovské skupiny máme doloženy celkem z 6 lokalit (Velehrad, Veselí nad Moravou, Dolní Němčí, Uherské Hradiště, Kunovice, Bohuslavice), keramika zařazená do II. stupně železovské skupiny je početnější a známe ji z 11 lokalit (Havřice, Hradčovice, Veletiny, Míkovice, Podolí, Malenovice, Dolní Němčí, Pašovice, Velehrad, Ostrožská Nová Ves, Bohuslavice). Na zbylém území Moravy je tento stav spíše obrácený, více je doloženo celků z I. fáze železovské skupiny (Čížmář 1998, 124). Nálezy železovské keramiky ve sledovaném regionu byly vždy objeveny v doprovodu keramického materiálu kultury s LnK II. stupně.

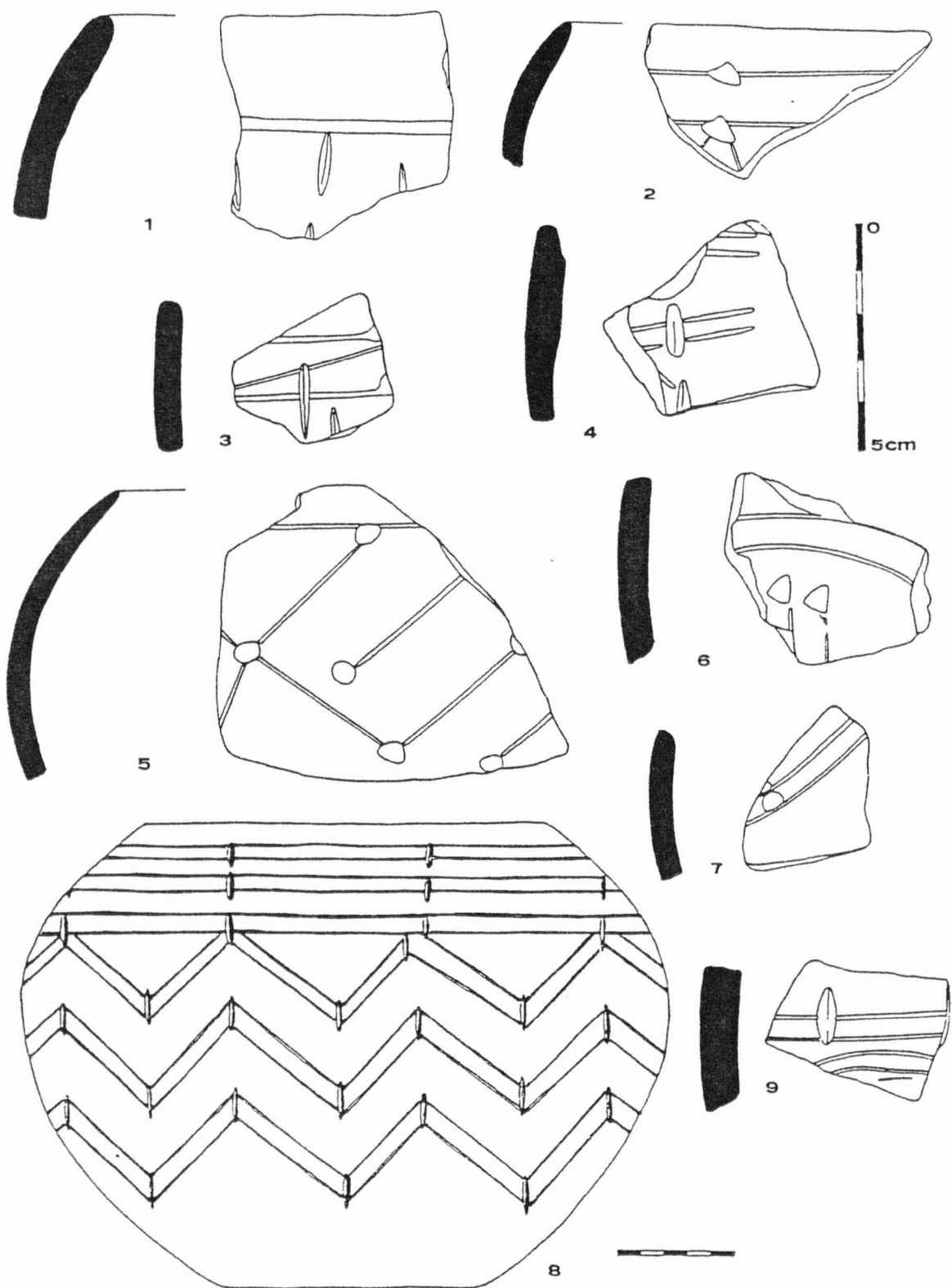
Obr. 1. Výběr keramiky kultury s LnK z objektů s přítomností železovské keramiky z Veletín „Losek“ (obr. 1-7: kresby M. Poláka).

Auswahl aus der Keramik der LnK-Kultur aus den Objekten, in denen auch Železovce-Keramik war, von Veletín „Losek“ Abb. 1-7: Zeichnungen M. Polák).

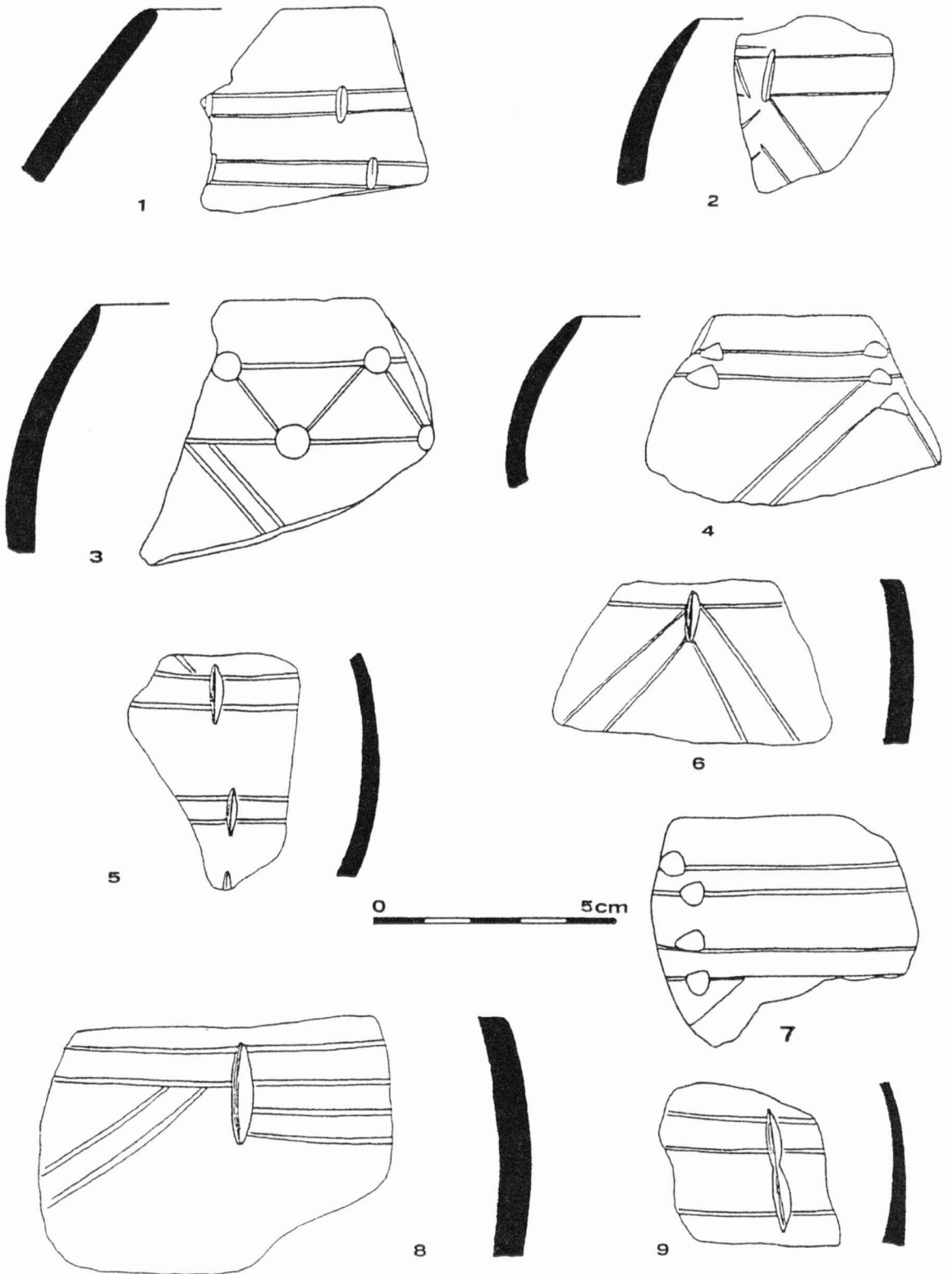

Obr. 2. Výběr keramiky kultury s LnK (1,2, 4, 6-10) a železovské skupiny (3,5) z objektů z Havřic „Nad Stavem“ z roku 1987.

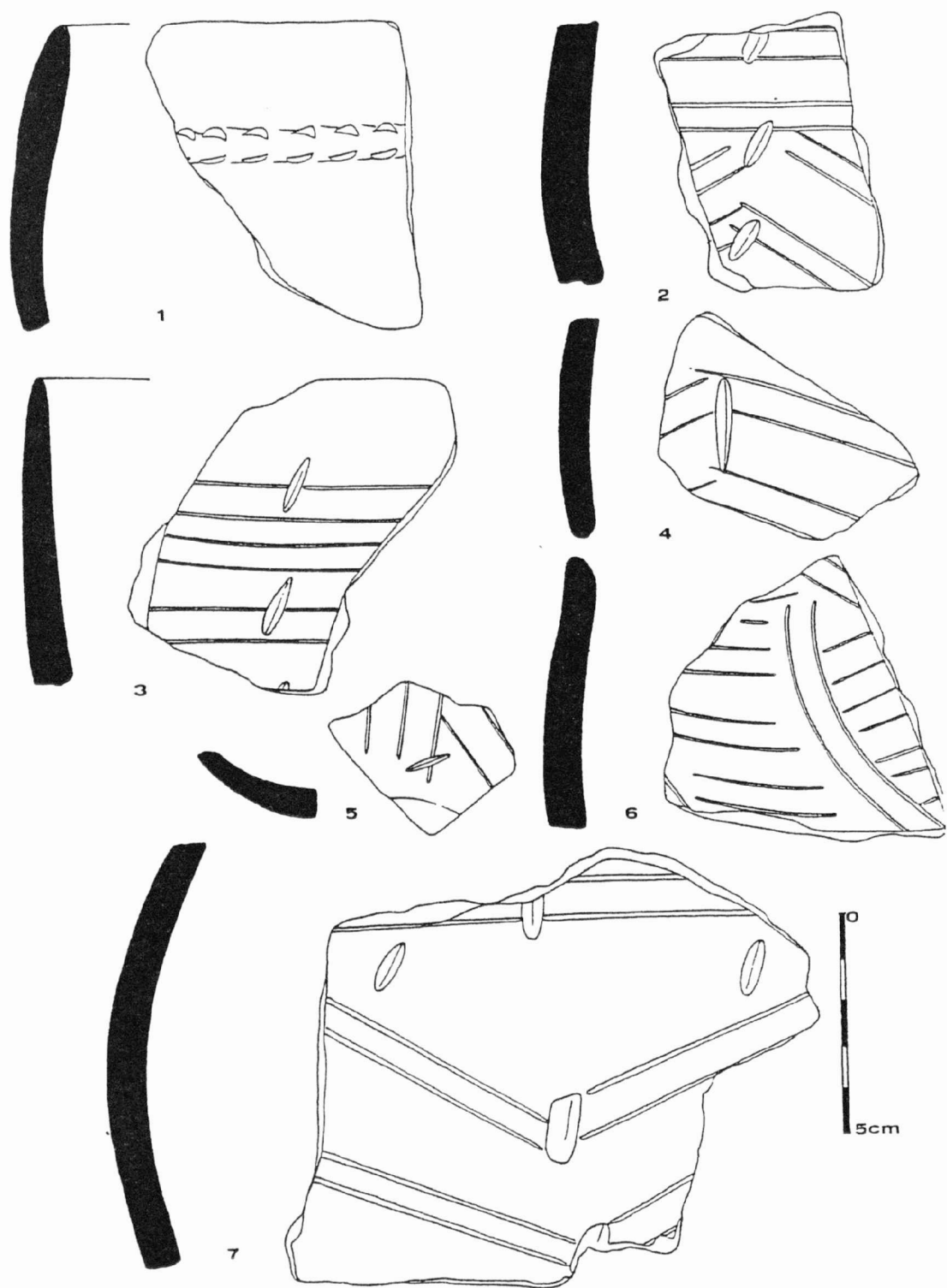
Auswahl aus der Keramik der LnK Kultur (1, 2, 4, 6-10) und der Keramik der Železovce-Gruppe (3,5) aus den Objekten von Havřice – „Nad Stavem“ aus dem Jahr 1987.

Obr. 3. Výběr keramiky kultury s LnK (2, 5, 6, 7) a železovské keramiky (1, 3, 4, 8, 9) z Hradčovic „Újezdů“.
 Auswahl aus der Keramik der LnK-Kultur (2, 5, 6, 7) und der Železovce-Keramik (1, 3, 4, 8, 9) von Hradčovice „Újezdy“.

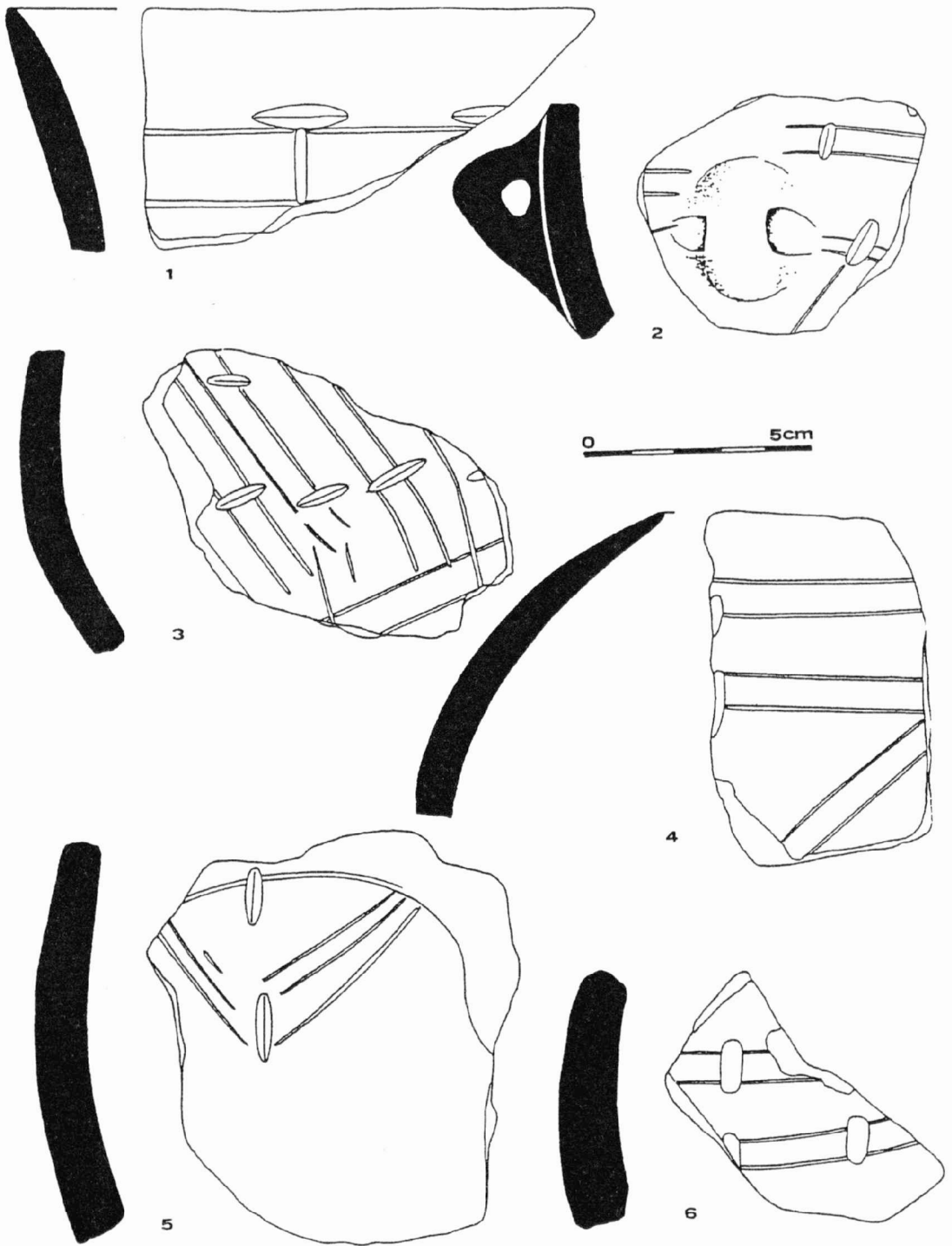

Obr. 4. Výběr keramiky kultury s LnK (3, 4, 7) a železovské skupiny (1, 2, 5, 6, 8, 9) ze starších výzkumů: 1, 4 Velehrad; 2, 3, 7 Uherské Hradiště; 5, 9 Dolní Němčí; 6, 8 Mikovice.
 Auswahl aus der Keramik der LnK-Kultur (3, 4, 7) und der Keramik der Železovce-Gruppe (1, 2, 5, 6, 8, 9) – aus den früheren Erforschungen: 1, 4 von Velehrad, 2, 3, 7 von Uherské Hradiště, 5, 9 von Dolní Němčí, 6, 8 von Mikovice.

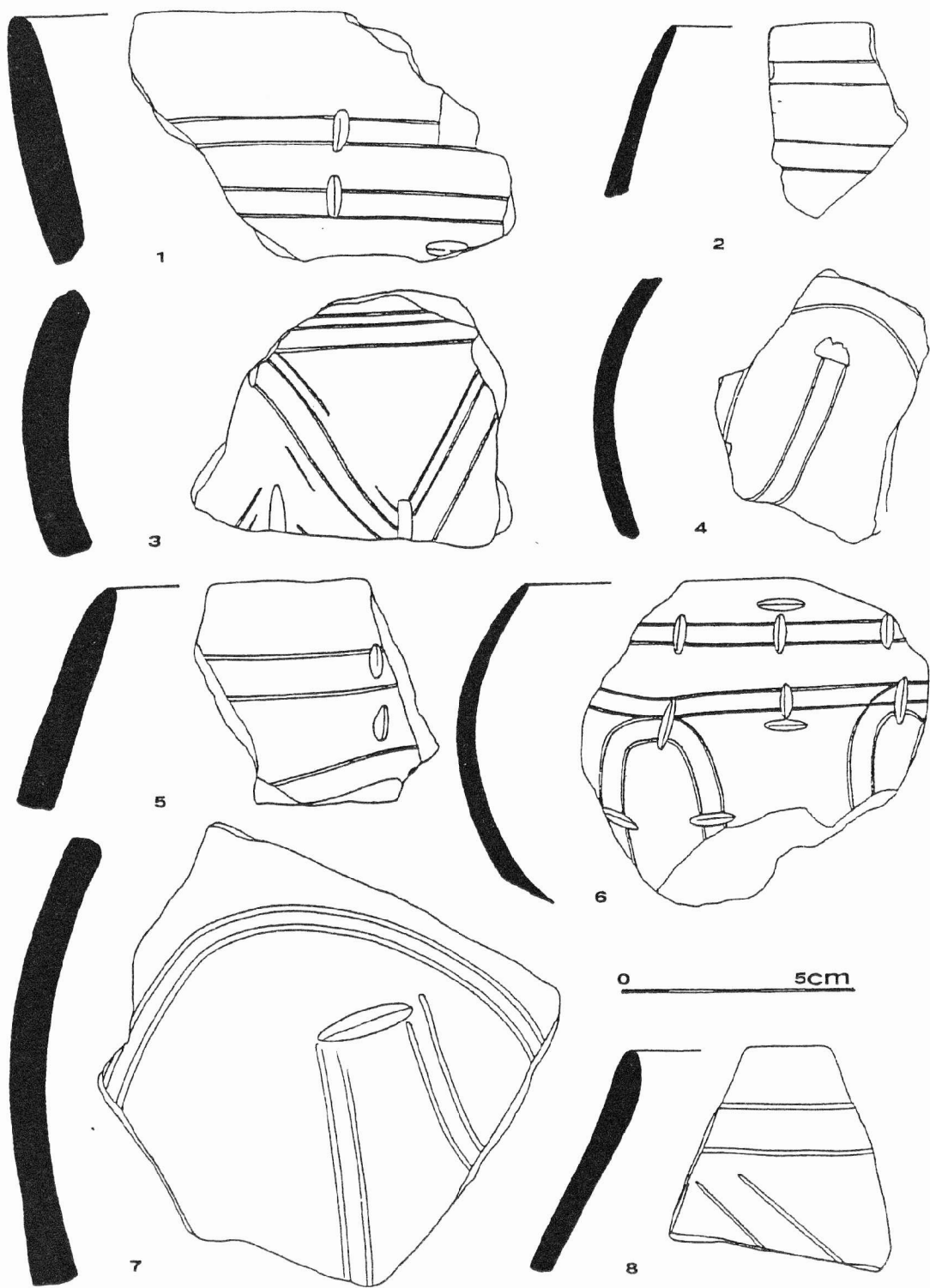
Obr. 5. Výběr keramiky želiezovské skupiny z objektů č. 1-4 (1-4, 6, 7) z roku 1994 a z povrchového sběru (5) z Pašovic „Záhumní“.

Auswahl aus der Keramik der Želiezovce-Gruppe aus den Objekten Nr. 1-4 (1-4, 6, 7) aus dem Jahr 1994 und aus der Oberflächenauflesung (5) von Pašovice „Záhumní“.

Obr. 6. Výběr keramiky želiezovské skupiny pocházející z kulturních vrstev (1, 5, 6) a z blíže neurčených objektů (2, 3, 4): 1,5 Tasov; 2 Kunovice; 3,4 Hradčovice; 6 Dolní Němčí.

Auswahl aus der Keramik der Želiezovce-Gruppe, die aus kulturellen Schichten (1, 5, 6) und von nicht bestimmten Objekten (2, 3, 4) stammt: 1,5 von Tasov, 2 von Kunovice, 3, 4 von Hradčovice, 6 von Dolní Němčí.

Obr. 7. Výběr keramiky želiezovské skupiny ze starších (1-5, 7, 8) i novějších výzkumů: 1, 2 Kvítkovice; 3 Míkovice; 4, 5, 8 Uherské Hradiště; 6 Ostrožská Nová Ves; 7 Podolí.
 Auswahl aus der Keramik der Želiezovce-Gruppe, die von den früheren (1-5, 7, 8) und zeitgenössischen Erforschungen stammt: 1, 2 von Kvítkovice, 3 von Míkovice, 4, 5, 8 von Uherské Hradiště, 6 von Ostrožská Nová Ves, 7 von Podolí.

Soubory se společným výskytem mladolineární a železovské keramiky máme doloženy jak z území Moravy (srov. Čížmář 1998, 124), tak i z území Rakouska, například z lokalit Schwechat (Ruttkey 1971, 37, Grube 6), Pulkau (Trnka 1980, Abb. 5: Grube 69 b; Abb. 10: Grube 155J) nebo Taborac bei Draßburg (Lenneis 1979, Tafel 2: Grube 4, Grube 5). Podobnost nálezů železovské keramiky z Moravy s nálezy v Rakousku (celkem 23 nalezišť se železovskými nálezy, Lenneis 1983, 451) je nejen v poměrně malém počtu výskytu (2-3 zlomky na jámu, Lenneis 1979, 105; na Moravě je však podíl železovské keramiky přece jen o něco větší), ale i v tom, že z Rakouska, na rozdíl od nálezů ze Slovenska a Polska, neznáme žádná samostatná železovská sídliště. Keramika železovské skupiny se zde vyskytuje společně s keramikou kultury s LnK, a to nejen v objektech, ale i v kulturní vrstvě (Ruttkey 1971, 37). Veškerá železovská keramika z východního Rakouska (stejně tak nálezy bukovohorské keramiky známé i z území jihovýchodní Moravy z Veletin a Kunovic, Vaškových – Pavelčík 2000, obr. 2:1.2; Venc 1961, tab. 24:8) je interpretována jako import, doklad obchodu s obsidiánem (Lenneis 1979, 107-108; 1983, 451; Trnka 1980, 106). Jiná je situace na území Polska v regionu horní Visly, kde byl zřejmě vliv železovské skupiny silnější. Jsou zde doloženy nejen objekty se smíšenou náplní, ale i objekty bez přítomnosti keramiky kultury s LnK i samostatná sídliště železovské skupiny, např. (Kobylany, Wojciechow, Pavúk 1963, 284; Złota, Pavúk 1969, 354).

Domnívám se, že přítomnost železovských nálezů na jihovýchodní Moravě je výsledkem vzájemných kontaktů a ovlivnění s územím jihozápadního Slovenska a ve zdejších prostředí, v Pomoraví, s patrnou koncentrací železovských nálezů, se jedná o cizí složku. V souladu se Z. Čížmářem vylučuji interpretaci přítomnosti železovské keramiky na Moravě jako importy (Čížmář 1998, 124). Oblast středního Pomoraví je obecně hodnocena jako významná naddunajská křižovatka kulturních a etnických proudů (Hrubý 1965, 28). Právě zde na jednu z nejstarších evropských cest, „cestu jantarovou“, navazovaly další více méně důležité cesty vedoucí z Pomoraví do Pováží přes karpatské průsmyky. Podle J. Skutíla (1940, 50) byla podle nálezů paleolitické radiolaritové industrie – po obou stranách Bílých Karpat – cesta podél řeky Olšavy známá již v aurignacienu. Mohla být využívána i v období neolitu a právě odtud mohl železovský typ se svou charakteristickou výzdobou proniknout na území jihovýchodní Moravy a částečně tak ovlivnit i vývoj ve zdejších mladolineárním prostředí. Železovská keramika se zde objevuje už od nejstaršího (I.) stupně, zastoupen je, a to početněji, i II. stupeň železovské keramiky. Souvislejší zásah železovského typu na Moravě předpokládal už J. Pavúk (1963, 284) – na základě výzkumu v Kuno-

vě, na západní straně Malých Karpat, kde se podařilo objevit početné nálezy železovské keramiky v Kunově na rozdíl od nalezišť z území Moravy v objektech převládaly nad nálezy keramiky kultury s LnK (Pavúk 1963, 284). Kunov a Skalice tvoří na Slovensku západní hranici rozšíření železovského typu (Pavúk 1969, Abb. 57), odkud mohl proniknout na území jihovýchodní Moravy. Další možností mohl být již uvedený průnik z Pováží s nejsevernějšími nálezy železovské keramiky z Čachtic (op. cit.), případně podél pravého břehu Dunaje přes východní Rakousko a dále podél řeky Moravy (Pavúk 1963, 285). Podél řeky Moravy se mohl železovský typ rozšířit i do jižního Polska, tak jak máme v období eneolitu doloženy v opačném směru importy malické keramiky ze Slezska až na východní Moravu do Těšova (Košťáček 1996, 113). Právě keramické nálezy malické skupiny z Těšova pokládal P. Košťáček za doklad čilých kontaktů, které probíhaly ze slezského území až na východní Moravu (op. cit.). Bezprostřední kontakt regionu horní Visly se železovským prostředím předpokládá A. Kulczycka-Leciejewiczowa (1979, 63) spíše přes karpatské průsmyky Dukelský a Lupkovský.

I když to není možné prozatím doložit výzkumem, případně uzavřenými nálezy celky, a jedná se tak spíše o pracovní hypotézu, domnívám se, že vzhledem k současnému stavu pramenné základny (viz výše uvedený soupis nalezišť) došlo na území jihovýchodní Moravy k intenzivnějšímu záahu nebo kulturnímu vlivu železovské skupiny do místního prostředí mladší lineární keramiky (II. stupeň). Keramika železovské skupiny se zde mohla v omezené míře i nějaký čas rozvíjet (I. i II. stupeň železovské skupiny), a proto nelze vyloučit ani její lokální vývoj v moravském prostředí. Na jihovýchodní Moravě se neprosadil šárecký typ (později ani kultura s vypíchanou keramikou), a kultura s lineární keramikou si tudíž mohla zachovat určitá specifika, která se projevují ve výzbovném stylu.

Prameny a literatura:

- Červinka, I., L. 1908: Moravské starožitnosti. Kojetín na Hané.
- Červinka, I., L. 1933: Na našem Slovácku. Vlastivědný sborník Kyjovska-Ždánka pro školy a rodiny. Kyjovsko a Ždánsko v pravěku, svazek I., Hodonín.
- Čížmář, Z. 1998: Nástin relativní chronologie lineární keramiky na Moravě (Poznámky k vývoji výzbovného stylu), ČMM, Acta mus. Moraviae, Sci. soc. LXXXIII, 105-139.

- Geisler, M. – Kohoutek, J. 1998: Výzkum pravěkého sídliště na katastru Havřic u Uherského Brodu. *Slovácko* XL, 85-98.
- Geisler, M. – Kohoutek, J. 2001: Předběžná zpráva o výzkumu pravěkého sídliště a pohřebiště na katastru Uherského Brodu v poloze U Bajovského mlýna. *Slovácko* XLII, 103-113.
- Hanák, K. 1934: Rákoš u Velehradu. *Sb. Velehradský č. 5*, 28-31.
- Hanák, K. 1935: Výsledky dalších nálezů a výkopů. *Sb. Velehradský č. 6*, 36-37.
- Hanák, K. 1937: Nové archeologické nálezy a výkopy. *Sb. Velehradský č. 8*, 34-37.
- Hanák, K. 1938: Pravěké nálezy a výkopy 1938. *Sb. Velehradský č. 11*, 3-9.
- Horáková, J. – Kalábek, M. – Peška, J. 1997: Osada lidu s lineární keramikou v Přáslavicích-Kocourovci. *Archeologiae regionalis Fontes I*, Olomouc.
- Horsák, A. 1940: Výkopy v Kunovicích, Derfli, Míkovicích, Ostrožské Nové Vsi a Hradčovicích. *Sb. Velehradský č. 11*, 86-94.
- Horsák, A. 1941: Výkopy v Kunovicích, Derfli, Míkovicích, Ostrožské Nové Vsi a Starém Městě. *Sb. Velehradský č. 12*, 88-92.
- Horsák, A. 1942: Výkopy v Kunovicích, Derfli, Míkovicích, Polešovicích, Tučapech a v Boršicích u Buchlovic. *Sb. Velehradský č. 13*, 70-71.
- Hrubý, V. 1939: Nálezy ze Spytihněvi. *Sb. Velehradský č. 10*, 17-20.
- Hrubý, V. 1940: Poznámky. *Sb. Velehradský č. 11*, 26.
- Hrubý, V. 1941: Archeologie okresu Uherský Brod, rkp., Archeologický ústav AV ČR v Brně.
- Hrubý, V. 1948: Z pravěku středního Pomoraví. *Vlastivědný sborník okresu hradištského II*, 3-45.
- Hrubý, V. 1982: Nejstarší dějiny středního Pomoraví. In: *Vlastivěda moravská, Uherskohradištsko*, Brno-Uherské Hradiště, 83-167.
- Hudeček, J. 1935: Výkop v Huštěnovicích. *Sb. Velehradský č. 6*, 37-44.
- Hudeček, J. 1936: Výkop v Huštěnovicích. *Sb. Velehradský č. 7*, 7-11.
- Cheben, I. 2000: Keramika šáreckého typu z Bajču. *SPFFBU M 4*, 41-46.
- Kadrow, S. 1990: Osada neolityczna na stan. nr. 16 w Rzeszowie na osiedlu Piastów, *Sprawozdania Archeologiczne*, t. XLI, 9-76.
- Kohoutek, J. – Langová, J. 2000: Zlín (k. ú. Malenovice u Zlína, okr. Zlín), *Přehledy výzkumů 1999*, 105.
- Koštuřík, P. – Stuchlíková, J. 1982: Neolitické a eneolitické nálezy z jeskyně Turolď u Mikulova, okr. Břeclav. *SPFFBU E 27*, 75-89.
- Koštuřík, P. 1996: Vlivy malické skupiny v českém Slezsku a na Moravě. In: *Kozłowski J. ed.: Kultura Malicka*, Kraków.
- Kučera, J. 1902: Zprávy o předhistorických nálezech z okolí Uherského Brodu. *ČVMSSO XIX*, 83-98.
- Kučera, J. 1908: O nejstarších kovových nástrojích a zbraních z okolí Uherského Brodu. *Pravěk*, 211-215.
- Kučera, J. 1910: O kamenných nástrojích z okolí Uherského Brodu. *ČVMSSO XXVII*, 54-63.
- Kulczycka-Leciejewiczowa, A. 1979: Pierwsze społeczeństwa rolnicze na ziemiach Polskich kultury kręgu naddunajskiego. In: *Hensl, W. – Wiślanski, T., red.: Prahistoria ziem Polskich, tom II, Neolit*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 19-164.
- Kulczycka-Leciejewiczowa, A. 1997: Strachów, Osiedla neolitycznych rolników na Śląsku. *Wrocław*.
- Langová, J. 1995: Pravěké osídlení Zlínska. In: *Zlínsko. Vlastivěda moravská, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně*, 91-130.
- Lenneis, E. 1979: Zum Charakter der Zselizer Funde aus Österreich. *MAGW, LIX, BAND*, 102-112.
- Lenneis, E. 1983: „Typus Zseliz“ oder „Zselizer ware“- das ist die Frage. *Arch. Korrespondenzblatt 13*, 451-452.
- Lenneis, E. 1995: Altneolithikum: Die Bandkeramik. In: *Lenneis, E. – Neugebauer-Maresch, Ch. – Ruttkay, E.: Jungsteinzeit im Osten Österreichs*, St. Pölten-Wien, 11-56.
- Myklík, F. 1890: Z čeho můžeme souditi, že stojíme na půdě starého Velehradu. *ČVMSSO VII*, 81-87.
- Pavelčík, Jan 1941: Nové archeologické nálezy v okresu uherskobrodském I, rkp., Archeologický ústav AVČR v Brně.
- Pavelčík, Jan 1942: Odjatá, *Náklady 2*, Uherský Brod, rkp., Archeologický ústav AV ČR v Brně.

- Pavelčík, Jan 1953: Veletiny, rkp., Archeologický ústav AV ČR v Brně.
- Pavelčík, Jan 1956: Přehled nejvýznamnějších archeologických lokalit gottwaldovského kraje I., Gottwaldov.
- Pavelčík, Jiří 1960a: Osada lidu se slezskou keramikou u Havřic, Přehledy výzkumů 1959, 162.
- Pavelčík, Jiří 1960b: Volutové sídliště v Hradčovicích, Přehledy výzkumů 1959, 29.
- Pavelčík, Jiří 1965a: Sídlíště s keramikou železovského typu v Havřicích, Přehledy výzkumů 1964, 27.
- Pavelčík, Jiří 1965b: Volutové sídliště Hradčovice-Újezdy, Přehledy výzkumů 1964, 26.
- Pavelčík, Jiří 1970: Sídlíště u Havřic, Přehledy výzkumů 1968, 37.
- Pavelčík, Jiří 1970-1971: Sídelní objekty u Těšova, Sb. ČSSA č. 4, 21-33.
- Pavelčík, Jiří 1974: Eneolitická sídliště Uherský Brod-Kyčkov a Havřice-cihelna, Studie AÚV II/5, Praha.
- Pavelčík, Jiří 1980: K problematice závěrečné fáze staršího eneolitu na východní Moravě. AR XXX-4, 554-551.
- Pavelčík, Jiří 1993: Předběžná zpráva o přírodních zdrojích a zpracování radiolaritu v Bílých Karpatech, Východoslovenský pravek, Košice, 67-74.
- Pavelčík, Jiří 1994: Osady na Kostelním kopcu v Opavě-Jaktaři i ich miejsce w badaniach nad problematyką neolitu i eneolitu Górnego Śląska. Przegląd Archeologiczny Vol. 42, 5-34.
- Pavelčík, Jiří 1995: Dolní Němčí, nál. zpr. č. 794/95, Archeologický ústav AVČR v Brně.
- Pavúk, J. 1963: Nové nálezy volútovej a železovskej keramiky v Kunove, AR XV, 277-286, 301-303.
- Pavúk, J. 1969: Chronologie der Želiezovce-Gruppe, SIA XVIII-2, 269-367.
- Pavúk, J. 1994: Štúrovo. Ein Siedlungsplatz der Kultur mit Linearkeramik und der Želiezovce-Gruppe. Nitra.
- Pavúk, J. – Šiška, S. 1971: Neolitické a eneolitické osídlenie Slovenska, SIA XIX-2, 319-364.
- Staňa, Č. 1960: Volutové jámy ve Veselí nad Moravou, Přehled výzkumů 1959, 27-28.
- Podborský, V. 1970: Současný stav výzkumu kultury s moravskou malovanou keramikou, SIA XVIII-2, 235-310.
- Podborský, V. 1993: Šárecký stupeň lineární keramiky a pronikání železovských vlivů na Moravu. In: Podborský et al., Pravěké dějiny Moravy, Vlastivěda moravská, Země a lid, nová řada, svazek 3, Brno.
- Ruttkey, E. 1971: Neolitische und bronzezeitliche Siedlungsreste in Schwechat, p. b. Wien-Umgebung. NÖ. Archaeologia Austriaca, Heft 50, 21-63.
- Skutil, J. 1940: Paleolitické objekty z Hradištska a přilehlého Pomoraví, Sb. Velehradský 4. 11, 50-69.
- Tichý, R. 1974: Příspěvek k chronologii železovské skupiny, SIA XXII, 33-37.
- Trnka, G. 1980: Siedlungsreste der jüngeren Linearbandkeramik aus Pulkau, p. b. Hollabrunn, Niederösterreich, Archaeologia Austriaca, Band 64, 53-110.
- Vaškových, M. 1999: Hradčovice (okr. Uherské Hradiště), Přehledy výzkumů 1997-1998, 190-191.
- Vaškových, M. – Pavelčík, J. 2000: Poznámky k vývoji neolitu a eneolitu na jihovýchodní Moravě, SPFFMU M 4 1999, 167-177.
- Vencel, S. 1961: Studie o šáreckém typu, Sb. NM Praha, Hist. XV, č. 3, Praha.
- Vráblíková, V. 1968: Kultúra s volútovou keramikou medzi riekou Moravou a Váhom, I-III, rkp. diplomové práce, Filozofická fakulta MU v Brně.

Zusammenfassung

Einleitend möchte ich darauf hinweisen, dass mein Beitrag nicht anstrebt, sämtliche vorhandene archäologische Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus aus dem untersuchten Gebiet zu veröffentlichen oder diese detailliert zu beschreiben und zu datieren, etwa so wie es für die Slowakei zustande gebracht wurde (Pavúk 1969). Diese Tatsache ist vor allem durch den heutigen Forschungsstand sowie bisherige Erkenntnisse der Kultur mit Linearkeramik (Linienbandkeramik) samt der Želiezovce-Gruppe bedingt, die den Verhältnissen in den untersuchten slowakischen Lokalitäten nicht adäquat ist. Eher habe ich versucht, die hiesigen Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus als Bestandteil der jungen Linearkeramik zu charakterisieren.

Die Grenzen des Gebiets von Südostmähren sind nach der Auffassung der vorliegenden Arbeit durch folgende geographische Streifen gebildet:

durch den Napajedla-Durchbruch als Abschluss des Untermarchbeckens im Norden, durch den äußeren Gebirgszug der Westkarpaten (Chřiby, Kyjovská pahorkatina) im Westen und durch die Westkarpaten (Vizovická vrchovina) im Osten. Den südöstlichen Rand bildet das Weißkarpatenvorland, wobei die südliche Grenze der Region geographisch nicht ausgeprägt ist (als imaginäre Grenze habe ich ungefähr den Raum bei Strážnice gedacht, wo das Untermarchbecken seine doppelte Breite erreicht. Hinsichtlich der Verwaltungsbezirke nimmt das archäologisch abgegrenzte Gebiet einen Teil der gegenwärtigen Bezirke Zlín und Brno, frühere Bezirke Zlín, Uherské Hradiště und einen Teil des Bezirks Hodonín ein. Vom Norden zum Süden durchschneidet diese Region der Fluß March – mit ihren wichtigeren linken Nebenflüssen (vom Norden) Dřevnice, Olšava, Okluka und Velička, die rechten Nebenflüsse der March sind eher kleinere, im Gebirge Chřiby entsprungene Flüsse, z. B. Salaška und Dlouhá řeka.

Fundstellen der Keramik vom Želiezovce-Typus in Südostmähren

Die Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus in Südostmähren waren seit einer ziemlich langen Zeit bekannt. Die ersten Keramik-Funde der Želiezovce-Gruppe (obwohl diese Gruppe damals noch nicht definiert wurde) innerhalb der gegebenen Region, die aus Velehrad „Rákoš“ stammen, veröffentlichte F. Myklík (1890). Von sonstigen Funden der Keramik vom Želiezovce-Typus wurden nur einige veröffentlicht, sodass ihre Gestalt unbekannt blieb. Zum größten Teil handelt es sich um Funde aus den 30.-50. Jahren des 20. Jahrhunderts, bei denen meistens keine näheren Fundumstände erhalten geblieben sind. Weitere Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus aus diesem Gebiet vom Forschungsleiter jedoch der Periode der Kultur mit Linearkeramik zugeordnet wurden erst Ende der fünfziger Jahre vorigen Jahrhunderts von Č. Staňa (1960, 27-28) veröffentlicht. Die Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus samt einem Fragment der Bükkerkeramik (aus Veletiny) wurden von S. Vencl (1961, Taf. 24, 25) veröffentlicht. Mit der Auswertung von Funden der Linearkeramik und der Keramik vom Želiezovce-Typus befasste sich auch V. Vráblíková in ihrer Diplomarbeit (1968). Zuletzt wurden etliche Funde vom Verfasser dieses Beitrags (1999, Abb. 3,4; Vaškových M. – Pavelčík J. 2000, Abb. 2,4,5,7,8,10,11) veröffentlicht.

Zur Zeit sind Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus (vereinzelt oder mehrere Stücke beisammen) aus 17 südostmährischen Lokalitäten mit jüngerer linearkeramischen Kultur bekannt. Die Funde wurden sowohl bei Oberflächenbesichtigungen als auch bei archäologischen Forschungen

gesammelt. Die Anzahl der Siedlungen mit Linearkeramikultur, wo die Keramik vom Želiezovce-Typus auftritt, ist für ein so kleines Gebiet ziemlich hoch. Die entsprechenden Funde kommen immer gemeinsam mit der Kultur der jüngeren Linearkeramik (II. Stufe) vor. Innerhalb der untersuchten Region sind über 72 Siedlungen der Kultur mit Linearkeramik der II. Stufe (gesammelt durch Forschungen und intensive Oberflächenbesichtigungen) belegt, sodass der Anteil der Siedlungen mit Keramik vom Želiezovce-Typus (17 Fundorte) bei rund 24 % liegt. Aus der geographischen Lage einzelner Lokalitäten ist zu erschen, dass die meisten direkt im Olšava-Tal und im mittleren Marchtal konzentriert sind. Es handelt sich um ein zusammenhängendes Netz von Lokalitäten, die sich eigentlich auf der Kommunikationsachse entlang der Flüsse March und Olšava und in anliegenden Tälern mit kleineren Flüssen befinden. Die häufigsten Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus sind aus dem Gebiet zwischen Uherské Hradiště und Uherský Brod (Uherské Hradiště, Kunovice, Mikovice, Podolí, Veletiny, Hradčovice, Havříce) belegt.

Auswertung des keramischen Materials

Auch wenn die Aussagekraft der meisten keramischen Funde der Želiezovce-Gruppe durch bestehende Fundumstände vermindert ist (größtenteils handelt es sich nämlich um ältere Untersuchungen, deren nähere Fundverhältnisse nicht vorhanden sind, um bloße Oberflächenfunde), können diese anhand charakteristischer Verzierung und analogischer Vergleichen (so weit wie möglich) wenigstens in den Rahmenbereich der Želiezovce-Gruppe eingeordnet werden. Die Periodisierung der Želiezovce-Gruppe für die Slowakei hat J. Pavúk (1969) festgelegt, weitere Auswertung der Linearkeramik sowohl der Keramik vom Želiezovce-Typus am Beispiel der Siedlung Štúrovo (Pavúk 1994) hat derselbe Autor durchgeführt. Mit der chronologischen Einteilung der Keramik vom Želiezovce-Typus in Mähren befasste sich R. Tichý (1974) und zum Teil auch V. Podborský in seiner Studie über die bemalte mährische Keramik und im Rahmen seines Werkes *Pravěk dějiny Moravy (Urzeitliche Geschichte Mährens)* (1970, 251-252; Ders. 1993, 95-100). Die neueste Zusammenfassung der Funde der Želiezovce-Gruppe in Mähren und deren Position innerhalb der Entwicklung der Kultur mit Linearkeramik präsentierte Z. Čížmář (1998, 120-124).

Das keramische Material der Želiezovce-Gruppe aus Südostmähren ist laut der Klassifikation von J. Pavúk (1969) in zwei Stufen (I., II.) eingliedert. Die mit Linienbändern und entlangführenden Kerben verzierte Želiezovce-Keramik setzte sich bereits in der älteren Phase durch. Vorläufig

jewicyowa 1979, Abb. 21:6), aus Rzeszow (Kadrow 1990, Abb. 9:k-n,p; Abb. 14:d,i) und aus Österreich z. B. von E. Lenneis veröffentlichte Funde aus burgenländischen Lokalitäten Enzensdorf, Grosshöflein, Eisenstadt (1979, Tafel 1).

Schlussäußerung

Die Želiezovce-Gruppe gestaltete sich auf der Basis der Kultur mit jüngerer Linearkeramik, wobei sie in der Südwestslowakei, im Karpatenbecken, vermutlich auch in Südpolen die jüngere Linearkeramik als Nachfolgekultur ablöste (Pavúk – Šiška 1971, 330). Im Rahmen Südostmährens sind die Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus in insgesamt 17 Siedlungen mit Kultur der jüngeren Linearkeramik belegt. Die Mehrzahl der Funde wurde bei Oberflächenbesichtigungen gesammelt, aber es gibt auch solche, die in Kulturschichten und Objekten entdeckt wurden (Velehrad, Veletiny, Hradčovice, Malenovice). Die der I. Stufe der Keramik vom Želiezovce-Typus angehörigen Funde stammen aus 6 Lokalitäten (Velehrad, Veselí nad Moravou, Dolní Němčí, Uherské Hradiště, Kunovice, Bohuslavice), zahlreicher ist die Keramik der II. Stufe der Želiezovce-Gruppe aus 11 Lokalitäten (Havřice, Hradčovice, Veletiny, Mikovice, Podolí, Malenovice, Dolní Němčí, Pašovice, Velehrad, Ostrožská Nová Ves, Bohuslavice). Auf dem sonstigen mährischen Gebiet ist die Situation eher umgekehrt, d. h. belegt sind mehrere Fundkomplexe aus der I. Phase der Želiezovce-Gruppe (Čižmář 1998, 124). Die Keramik vom Želiezovce-Typus wurde in der untersuchten Region immer in Begleitung von Linearkeramik der II. Stufe gefunden.

Das gemeinsame Vorkommen der jungen Linearkeramik und der Keramik vom Želiezovce-Typus belegen die Funde nicht nur aus Mähren (vgl. Čižmář 1998, 124), sondern auch aus Österreich – z. B. Schwechat (Ruttikay 1971, 37, Grube 6), Pulkau (Trnka 1980, Abb. 5: Grube 69b; Abb. 10: Grube 155J), Taborac bei Draßburg (Lenneis 1979, Tafel 2: Grube 4, Grube 5). Die Ähnlichkeit der mährischen und österreichischen Funde (insgesamt 23 Fundstellen der Keramik vom Želiezovce-Typus, Lenneis 1983, 451) der Keramik vom Želiezovce-Typus ist nicht nur in einer relativ geringen Fundzahl (2-3 Bruchstücke pro Grube) zu sehen, sondern auch in der Tatsache, dass in Österreich (im Unterschied zu Polen und zur Slowakei) keine selbständigen Siedlungen mit Keramik vom Želiezovce-Typus bekannt sind. Auch hier kommt die Keramik vom Želiezovce-Typus gemeinsam mit der Linearkeramik vor, sowohl in Objekten, als auch in Kulturschichten (Ruttikay 1971, 37). Sämtliche Keramik vom Želiezovce-Typus aus Osttrussland sowie die gefundene Bükkerkeramik (bekannt auch aus Veletiny und Kunovice in Süd-

ostmähren, Vaškových – Pavelčík 2000, Abb. 2 : 1, 2; Vencl 1961, Taf. 24 : 8) wird als Importware und Beweis für Obsidian-Handel interpretiert (Lenneis 1979, 107-108; 1983, 451; Trnka 1980, 106). Anders entwickelte sich die Geschichte in Polen – in der Region der oberen Weichsel (Visla), wo der Einfluss der Želiezovce-Gruppe stärker gewesen sein dürfte. In diesem Gebiet wurden neben Objekten mit gemischten Funden auch Objekte ohne begleitende Linearkeramik entdeckt, belegt sind selbständige Siedlungen der Želiezovce-Gruppe, z. B. Kobylany, Wojciechow (Pavúk 1963, 284; Zlota, Pavúk 1969, 354).

Ich vermute, dass die Anwesenheit der Želiezovce-Kultur in Südostmähren als Ergebnis der Kontakte mit der Südwestslowakei und der gegenseitigen Einflüsse anzusehen ist, dagegen im Marchgebiet mit deutlicher Konzentration der Keramik-Funde vom Želiezovce-Typus stellen diese ein fremdes Element dar. In Übereinstimmung mit Z. Čižmář schließe ich die Interpretation aus, die Keramik vom Želiezovce-Typus in Mähren sei als Importware zu erklären (Čižmář 1998, 124). Das mittlere Marchgebiet wird allgemein als eine bedeutende, oberhalb der Donau befindliche Kreuzung von kulturellen und ethnischen Strömungen anerkannt (Hrubý 1965, 28). Gerade hier schlossen sich an einen der ältesten europäischen Wege – den „Bernsteinweg“ weitere wichtige Wege an, die über Karpatenpässe aus dem March- ins Waaggebiet führten. Nach J. Skutil (1940, 50) sei der Weg entlang des Flusses Olšava bereits im Aurignacien bekannt gewesen; dies vermutete er aufgrund der paläolithischen Funde der Radiolarit-Industrie an beiden Seiten der Weißkarpaten. Dieser Weg kann auch im Neolith benutzt worden sein, indem die charakteristisch verzierte Keramik vom Želiezovce-Typus bis nach Südostmähren gelangte und zum Teil auch die Entwicklung der hiesigen junglinearen Keramik beeinflusste. Vertreten ist die Keramik vom Želiezovce-Typus der ältesten (I.) Stufe sowie (häufiger) der II. Stufe.

Aufgrund der Forschung in Kunov (gelegen an der Westseite der Weißkarpaten), woher zahlreiche Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus stammen (im Unterschied zu sonstigen mährischen Lokalitäten stärker vertreten als Linearkeramik-Funde), setzte auch J. Pavúk (1963, 284) eine größere Kontinuität der Želiezovce-Kultur voraus. Die Lage von Kunov samt Fundstellen in Skalice scheint jedoch die Westgrenze der Verbreitung der Keramik vom Želiezovce-Typus gegenüber der Slowakei zu markieren (Pavúk 1969, Abb. 57). Hierdurch kann die Keramik vom Želiezovce-Typus nach Südostmähren gelangt sein. Weitere Möglichkeiten waren vermutlich der Weg aus dem Waaggebiet (die nördlichsten Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus aus Čachtice) und vielleicht entlang des rechten Donauufers über Ostösterreich

und weiter der March entlang (Pavúk 1963, 285). Durch den Weg entlang der March kann die Keramik vom Želiezovce-Typus auch nach Südpolen gebracht worden sein ähnlich wie Importe der Keramik vom Malice-Typus aus der äneolithischen Zeit in die gegenseitige Richtung bis nach Ostmähren – Lokalität Těšov (Košťuřík 1996, 113) führten. Gerade die Funde der Keramik vom Malice-Typus hielt P. Košťuřík für einen Beweis der regen Kontakte zwischen dem schlesischen Gebiet und Ostmähren (Košťuřík 1996, 113). Einen unmittelbaren Kontakt der Region des oberen Flussgebiets der Weichsel mit der Želiezovce-Kultur auf dem Weg durch Karpatenässe Dukelský und Lupkovský vermutet A. Kulczycka-Leciejewiczowa (1979, 63).

Obwohl meine Meinung vorläufig noch nicht mit einer Untersuchung, bzw. geschlossenem

Fundbestand zu belegen ist, sodass es sich eher um eine Arbeitshypothese handelt, vermute ich (mit Rücksicht auf den gegenwärtigen Zustand der Quellenbasis), dass sich bei der Keramik vom Želiezovce-Typus im Gebiet von Südostmähren eine intensivere Einwirkung oder ein kultureller Einfluss auf lokale Verhältnisse der jüngeren Linearkeramik (II. Stufe) bemerkbar macht. Die Keramik vom Želiezovce-Typus (I. und auch II. Stufe) kann sich hier einigermaßen für eine gewisse Zeit entwickelt haben. Deshalb ist ihre Entwicklung im mährischen Bereich auch nicht ausgeschlossen. In Südostmähren setzten sich der Šárka-Typus und später die Stichbandkeramik nicht durch. Somit konnte die Kultur mit Linearkeramik ihre bestimmten Spezifika behalten, die in einem typischen Zierstil zutage treten.

PŘEHLED VÝZKUMŮ 43 (2001)

Vydává:	Archeologický ústav AV ČR Brno Královopolská 147, 612 00 Brno E-mail: infor@iabrno.cz http://www.iabrno.cz
Odpovědný redaktor:	Doc. PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc.
Redakce a příprava pro tisk:	Mgr. Balázs Komoróczy, Ing. Petr Škrdla, PhD., PhDr. Lubomír Šebela, CSc., Alice Del Maschio, Miroslav Lukáš
Jazyková úprava:	PhDr. Jan Balhar, CSc.
Na titulním listě:	Plastika medvěda z Pavlova (kresba J. Svoboda); letecký snímek Mušova a Pálavy (foto O. Šedo)
Tisk:	BEKROS
Náklad:	350 ks

© 2002 by the Authors.

All rights reserved.

AÚ AV ČR Brno, Královopolská 147, 612 00